

Bir Sorunun Cevâbı
Irak'ta devlet tarafından haksızlıkla istimlâk edilen evlerin ve arâzilerin
sahiplerine döndürölme keyfiyeti nedir?

Birincisi: Devletin haksızlıkla veya gönül hoşluğu ile olmaksızın, mesela zorla satın alarak insanların mülklerini istimlak etmesi veya müsâdere etmesi ğasb bâbında yer alır.

İkincisi: Bütün ğasblar haramdır. İster nakit veya eşya gibi menkul (taşınabilir) olsun isterse ev veya arâzi gibi ğayri-menkul (taşınmaz) olsun fark etmez. Bu hususta vârid olan deliller tüm ğasbları kapsamaktadır. et-Tirmizî'nin rivâyetinde Rasulullah ^[SallAllahu 'Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu:

« **» (Zorla) aldığı geri verinceye kadar (günahı) el üzerindedir.**

Ve şöyle buyurdu:

« **» Her kim kardeşinin âsâsını (zorla) alırsa geri döndürsün.** ^[Ebu Dâvud ve et-Tirmizî tahrir edip hasen hadistir dedi]

Ve şöyle buyurdu:

« **» Her kim bir karış arâziyi zulmen alırsa yedi arddan kuşatılır.** ^[Muslim tahrir etti]

Üçüncüsü: Ğâsıb (ğaspçı) üzerine Âhirette azîm bir günah ve dünyada da "ta'zir" cezâsı düşer. Rasulullah ^[SallAllahu 'Aleyhi ve Sellem] in şu kavlinden dolayı mağsubun (ğasbedilenin) sahibine döndürölmesi gerekir:

« **» (Zorla) aldığı geri verinceye kadar (günahı) el üzerindedir.**

Ve şöyle kavlinden dolayı:

« **» Her kim kardeşinin âsâsını (zorla) alırsa geri döndürsün.**

Mağsuba zarar verirse sorumlu olur ve telâfi etmesi gerekir. Yine mağsub hayvanın yavrusu, evin oturum bedeli veya kiralamasının bedeli veya benzerleri gibi mağsubun faydalarını sahibine döndürmesi gerekir. Zira mağsub, ğâsıba değil sahibine aittir.

Dördüncüsü: Eğer ğâsıb, mağsub arâzi üzerine bina inşa ederse veya mağsub üzerinde bir şeyler yaparsa veya arâzi üzerinde bir şeyler ekerek ziraat yaparsa, bunları sahiplenemez ve mağsub sahibinin, masrafına karşılık ğâsıbtan binanın yıkılmasını veya yeni yaptıklarını yıkmasını veya ekmiş olduklarını sökmelerini isteme hakkı vardır. Bu sırada mağsuba herhangi bir zarar verirse sorumlu olur ve uzmanların takdirine göre bu zararın karşılığını ödemesi gerekir. Nitekim Rasulullah ^[SallAllahu 'Aleyhi ve Sellem] şöyle buyurdu:

« **» Zâlimin teri için hak yoktur.** ^[et-Tirmizî tahrir etti]

Mağsub ev halindeyse ve ğâsıb onun üzerine, yıkılmasını yada kaldırılmasını zorlaştıran şekilde bitişik büyük bir bina inşa etmişse yani yıkım mağsubu kullanılmaz hale getiren bir zarara yol açarsa, ğâsıb onu yıkmaya veya kaldırmaya zorlanmaz. Bunun yerine mağsub ev ile binanın yapıldığı altındaki ve çevresindeki arâzinin değerine ilâveten ğasb müddeti boyunca mağsubun faydasının bedelini de ödemek zoruna kalır. Zira mağsub, ğasb müddeti boyunca sahibine aittir.

Beşincisi: Eğer ğâsıb, mağsubu satmak gibi bir tasarrufta bulunursa, bundan sonra ardarda gelen müşterilerin tamamı, yani ilk müşteri, ilk müşteriden alan sonraki müşteri... eğer aldıkları malın mağsub olduğunu biliyorlarsa onların tamamı günahkârdırlar. Onlar bu alışverişleriyle mağsubu mülk edinemezler. Mağsub aslî mâlikinin hakkı olarak kalır. Onlardan her biri mağsub sahibi karşısında, az önce zikredilen detaylara göre mağsubu sahibine döndürmekten sorumludur.

Altıncısı: Eğer ğâsıb yönetici [yani devlet] ise ve mağsubu satmış ise, mağsub sahibi karşısında sorumluluk sadece yöneticiye yani asıl ğasbedene aittir. Ğasbtan ve satıştan dolayı yönetici günahkâr olur. Lâkin satış sahihtir ve müşteri mağsubu sahiplenebilir. Mağsubun sahibi karşısında, mağsubun değerinden dolayı yönetici sorumlu tutulur. Çünkü yöneticinin ğasbı, diğer müşterilere geçmeyen zulümlerinden bir zulümdür. Ancak yönetici bunu dostlarına hibe etmişse, bu durumda kendisine hibe edilen de sorumludur.

4. Eğer ev, hibe veya bağış yoluyla [avanta olarak] otoritenin adamlarına verilmiş, onlar da bunu herhangi birine satmış ise bu durumda bakılır:

- a. Eğer mağsub ev, bu kişide olduğu gibi kalmış veya üzerine şeklini belirgin olarak değiştirmeyen küçük bir yapı inşa edilmiş ve yıkılması, mağsub evi kullanılmaz hale getirecek herhangi bir zarar vermeksizin mümkün oluyorsa, o takdirde sahibine döndürülür ve ğasb müddeti boyunca evin faydalarının bedeli ona ödenir. Yine eğer varsa eve verilen zararların da bedeli ödenir.

Devlet ona bütün bunları öder, sonra şunları tahsil eder:

- Evi hibe olarak alan otoritenin adamından, faydalanma müddetinin bedelini + ondan evi satan alan kişiden aldığı satış bedelini tahsil eder.
 - Yine devlet, evi otoritenin adamından satın alan kişinin faydalanma müddetinin bedelini + varsa eve verilmiş zararı bedelini ondan tahsil eder. Sonra da evi hibe olarak alan otoritenin adamına ödemiş olduğu evin bedeli ona geri öder.
- b. Eğer mağsub ev üzerine, o kişi ^[otoritenin adamından satın alan] tarafından, meselâ tek katlı evin üzerine üç kat çıkılması gibi yıkımı halinde evi kullanılmaz hale getiren bir zarara yol açmasından ötürü yıkımı zorlaşan ki böylelikle bu yeni yapının yıkımı mağsub evi kullanılmaz hale getiren bir zarara yol açan büyük bir yapı inşa edilmişse, bu durumda bakılır:

- Evin üzerine inşa edilen şey yıkılmaz.
- Evin sahibine, evinin değeri + eve ayrılmış arâzinin değeri yani evin altındaki ve çevresindeki arâzinin değeri + ğasb müddeti boyunca mağsub evden faydalanma bedeli ödenir.
- Bundan sonra ev, otoritenin adamından satın alan kişiye kalır.
- Devlet, bütün bu meblağları evin sahibine öder.

Sonra devlet, evi hibe veya bağış yoluyla alan otoritenin adamından aşağıdakileri tahsil eder:

- Evi kendisinden satın alan bu kişiden aldığı bedeli tahsil eder.
- Evin kendisinde kaldığı müddet boyunca evden faydalanma bedelini de tahsil eder.

Yine devlet, evi (otoritenin adamından) satın alan kişiden de aşağıdakileri tahsil eder:

- Evin değerini + Arâzinin değerini + Evin kendisinde kaldığı müddet boyunca mağsub evden faydalanma bedelini tahsil eder. Sonra, otoritenin adamına ödemiş olduğu bedeli kendisine iade eder.

Bu açıklamaların örnekleri:

1. Bir adam 10 sene sonra evine döner ve onu devlet tarafından ğasbedilmiş ve üzerine iki (müştemil) oda ve teras katına da bir oda inşa edilmiş olarak görürse:
 - Bu adam evini geri alır.
 - Devletin masrafına karşılık iki oda yıkılır veya ev sahibine terk edilir. Aynı uygulama teras katındaki tek oda için de geçerlidir.
 - Örneğe göre 10 sene boyunca evin faydalanma bedeli evin sahibine ödenir. Yıllık kirasını 500 olarak sayarsak, evin sahibine 5.000 ödenmesi gerekir.
 - Yine eğer varsa, evdeki zararın bedeli de ödenir.
2. Bir adam 10 sene sonra evine döner ve onu önceki otoriteden hibe veya bağış yoluyla almış olan önceki otoritenin adamlarından birinde, üzerine üç kat çıkmış halde ğasbedilmiş olarak görürse:

Bu durumda, mağsub eve [yani tek kat olan aynî eve] zarar vermeksizin üç katın yıkılması zordur. Bu nedenle bina yıkılmaz. Bilakis şöyle yapılır:

- Mağsub evin değeri, evin sahibine ödenir. Sayalım ki 50.000 olsun.
- Binaya ayrılmış arâzinin değeri, yani binanın altındaki ve etrafındaki arâzinin bedeli. Sayalım ki bu da 10.000 olsun.
- Ğasb müddeti boyunca mağsub evden faydalanma bedeli. Sayalım ki yıllık 700 olsun. Sonra ona 10 yıl için 7.000 ödenir. Yani ona toplamda 67.000 ödenir.

- Bundan sonra ev ve üzerindeki oturan kalır.
- Tüm bu meblağları ev sahibine devlet öder. Sonra devlet, bu meblağların tamamını evde oturandan tahsil eder.

3. Bir adam 10 sene sonra evine döner ve onu devletten satın alan bir kişide ğasbedilmiş olarak görürse:

- Ev oturana kalır.
 - Evi aslen ğasbeden devlet, ev sahibine karşı sorumludur ve aşağıdakileri ona ödemek zorundadır:
 - Evin değeri. Sayalım ki 60.000 olsun.
 - Evin altındaki ve çevresindeki arâzinin değeri yani eve ayrılmış arâzinin bedeli. Sayalım ki 6.000 olsun.
 - 10 yıl boyunca evden faydalanma bedeli. Sayalım ki 10 yıllık toplam 8.000 olsun.
- Yani devlet ona toplam 74.000 öder.

4. Bir adam 10 sene sonra evine döner ve onu hibe veya bağış yoluyla alan otoritenin adamlarından birinden onun 5 sene oturmasından sonra satın almış bir kişide ğasbedilmiş ve evin teras katına da bir oda yapılmış olarak görürse:

Bu durumda:

- Ev sahibine döndürölür.
- Evin sahibine önceki müddet boyunca evinden faydalanma bedeli ödenir. Sayalım ki [uzmanların takdirine göre] ilk beş yıllık kirası 4.000 ve sonraki beş yıllık kirası da 6.000 olsun. Böylece ona toplam 10.000 ödenir.
- Evin sahibine, mağsub evde oluşan zararın bedeli de ödenir. Sayalım ki 1.000 olsun.
- Yani ev sahibi, evine döner ve ona toplam 11.000 ödenir.
- Tüm bu meblağlar ev sahibine devlet tarafından ödenir.
- Sonra devlet, evi hibe veya bağış yoluyla alan otoritenin adamından, kendisinden evi satın alan kişiden aldığı satış bedelini tahsil eder. Sayalım ki 50.000 olsun. Yine ondan, 5 yıllık oturum bedeli olan 4000'ini de tahsil eder. Yani ondan toplamda 54.000 tahsil eder.
- Ayrıca devlet, evi otoritenin adamından satın alan kişiden de 5 yıllık oturum bedeli olan 6000'i + Evdeki zararın bedeli olan 1000'i tahsil eder ve ona önceki otoritenin adamına ödemiş olduğu satış bedeli olan 50.000'i de iade eder. Böylece bu kişiye toplam 43.000 iade edilir.

Diğer örnekler de bunlar gibidir.

Mülâhazalar:

1. Bu geçen örneklerden, ğâsıb yöneticiden satın almak ile yönetici olmayan ğâsıbdan satın almak arasında fark olduğu mülâhaza edilir. Yönetici olması durumunda, bu onun zulümlerinden bir zulümdür ve mağsubdan sorumlu olan odur. Ğasbindan ve mağsub satıştan dolayı günahkârdır. Lâkin satış sahihtir. Mağsubun sahibi karşısında ise sorumlu olan yöneticidir. Yönetici dışındaki ğâsıbdan satın almak ise sahih değildir.
2. Ğâsıbın mağsubu veya değerini iade etmesi, onun günâhını temizlemez. Zîra o, bundan dolayı ta'zir cezâsına çarptırılır.
3. Yukarıdaki meblağlar hesap edilirken kur dalgalanmaları dikkate alınır. Meblağlar, uygun bir kur üzerinden hesaplanır. Meselâ 10 sene önceki satış bedeli, Irak parasına göre 50.000 ise, şimdiki Irak parasına göre 50.000 ödenmez. Aksine o tarihteki dolar kuruna göre 50.000 Irak parasının değerine bakılır. Sayalım ki 150 dolar olsun. Dolayısıyla bu 150 dolar Irak parasına çevrilerek ona ödenir. Bu, isterse mevcut kurda on binlerce Irak parası olsun fark etmez.
4. Ev sahibinin hak ettiği meblağları devlete ödettirdik. Sonra devlet mağsub evde oturanlar üzerine düşen meblağları da tahsil eder. Zîra bu şekilde mağsubu, sahibine döndürerek mağsub sahibinin hakkını vermek bizzat öncelikli haklardandır.

H. 05 Rabî-us Sâni 1426
M. 13 Mayıs 2005